

Idatuul on mereluud

Seda ütleb Põide vanasõna. Aga miks see nii on? Sellesügisene madal meri on saarlastele-hiidlastele palju pahandust toonud. Mida võiks aga saabuval talvel karta?

AIN KALLIS

Pealkirjas toodud Põide kandi rahvatarkus täiel kujul on selline: “Idatuul on taevaluud, voata, et pühib katlast vee koa veel ää.”

Mälestus ühe rekordi ajast

Tõepoolest, äsja nii juhtuski – oktoobris kolme nädala kestel puhunud idakaarte tuuled puhusid Läänemere “katla” tublisti tühjemaks, eriti selle meiepoolses ääres. Mõnel pool võis mööda paljastunud merepõhja jalutada kümneid meetreid. Mitmes ajalehes kurtis rannarahvas, et pole sellist asja näinud terve oma pika elu jooksul. Aga karta on, et pika elu kestel on paljugi meelest läinud...

Merevee madalaimaks tasemeiks mõõdeti 22. oktoobril Dirhamis 87, Virtsus 81, Pärnus 80, Loksal 70 ja Haapsalus 68 sentimeetrit allpool keskmist nivood ehk nn Kroonlinna nulli.

Muide, viimane tähis pole sugugi jäänuk nõukogude ajast, nagu vahel on väidetud, vaid on kasutusel juba 1840. aastast. Pea samast ajast saame jälgida mere käitumist Tallinnas (aastast 1842), mujal juba hiljem (Narva-Jõesuu 1899, Pärnus 1923).

Kolleegidelt TTÜ meresüsteemide instituudis ja Eesti ilmateenistuses sain kirja järgmised meretaseme madalseisu ehk paguvee rekordid: Narva-Jõesuu –141 cm (9.01.1914), Kihnu –135 cm (9.12.1959), Pärnu –122 cm (14.10.1976), Virtsu –112 cm (9.12.1959), Kunda –101 cm (9.12.1959), Tallinn – 97 cm (28.01.2010).

Rohukülas ja Heltermaal esineb madalat veetaset (alla –50 cm) keskmiselt kaks korda aastas, viimatine pikk periood – 18 päeva – oli jaanuaris 2010.

1976. aasta 20. oktoobril kirjutas Pärnu Kommunist nii: “ Mitmendat hommikut juba 4° külma, kirdetuul jahutab kortereid ja vett...

Miks tekib taoline veemajanduse madalseis? See on Läänemeres sageli seotud nn antitsükloonaalse blokeeringuga ida poolt, mis tekitabki selliseid püsivaid tuuli ning vee aeglast alanemist.

Sadamarahvas süüdistab “ilmategijat” Linda Tartut, et hiidlase vigurid teada. Too pajatab: “Mitmendat päeva juba meeter alla Kroonlinna nulli. Peab marjograafil ja mõõtelatil tihti silma peal hoidma: Tallinn nõuab ju pidevalt andmeid.”. /.../ Sadamas konutavad paadid külmanud kaldamudas. “Millal siis kuursaali jälle vee alla paneme?” nokin teda. “Maap saa praegust aega, oota vähe,” on vastus

ehthiidlaslik.”

Õhusooja ja sademete kõrval on tuul väga oluline ilmanäitaja. “Merevesi on kui poliitik – läheb sinna, kuhu tuul puhub,” kõlab hüdroloogide tähelepanek. Läänekaarte tuuled, kui need lõõtsuvad pikka aega ja tugevasti, kipuvad teatavasti randlasi uputama.

“Idatuul on kõvem kui läänetuul,” kuulutas esimees Mao aegne Hiina kõnekäänd.

Eks ta ole: suvel kimbutab Soome lahe lõunarannikul puhkajaid kestvate idatuulte aegu apvelling ehk süvaveekerge, mis toob pinnale tavapärase 20kraadise vee asemele neli korda külmema vee, sügisel ja talvel võib aga selle hoopis minema viia.

Miks tekib taoline veemajanduse madalseis? See on Läänemerel sageli seotud nn antitsükloonaalse blokeeringuga ida poolt, mis tekitabki selliseid püsivaid tuuli ning vee aeglast alanemist (uputused läänest kestavad aga ööpäeva!).

Madal meri – külm talv?

“Kui on mõõnavesi ja kirdetuulega külmale läheb ning merele kohe jääkaane peale tõmbab, on oodata väga külma talve,” kuulutati Pärnu lehes 22. detsembril 1959, väga madala vee aegu. Nii ka tuli. Tartu pika, 1865. aastal alanud vaatlusrea jooksul saavutas selliselt peale hakanud talv külmuselt 26. koha.

Kuidas oli lugu teiste paguveega sügistalvede puhul? Nii nagu kohalike rekordnäitajate aegu (talved 1976/1977, 2009/2010), nõndasamuti oli see aastaag ka mitmel teisel ajal (1993/1994 ja 2002/2003) külm või väga külm.

Samas on hulgaliselt teistsuguseid näiteid soojadest talvedest, millele eelnes madal merevee tase (2014/2015 jne).

Elame – näeme...